

Vinlandsproblemet - The Vinland Discussion

R. A. Skelton, Thomas E. Marston & George D. Painter:
The Vinland Map and the Tartar Relation. Med forord af Alexander O. Vietor. Yale University Press, New Haven and London 1965. XII + 291 s., talrige illustrationer og faksimiler. 105 sh. (15 \$).

This book is based on a manuscript, "Historia Tartarorum", acquired by the Yale University Library from an antiquarian bookseller, Laurence Wittens, who had bought it in Europe. The manuscript is a copy of Friar de Bridia's Tartar Relation from about 1250 based on de Carpini's mission for the Pope to the Great Khan in 1245-47. Together with the manuscript was a map of the world, including Iceland, Greenland and – the most peculiar – Vinland. Part of the legends of the map has relation to de Bridia's account. The handwriting on map and manuscript is identical and the ink as well.

In 1958 one of the authors, Thomas E. Marston, bought a handwritten copy of Vincent of Beauvais' "Speculum Historiale". It appeared that this copy was made in the same hand and on paper with the same watermarks as ascertained on the manuscript of de Bridia. But even the worming of the three fragments: map, Speculum Historiale and Historia Tartarorum matched precisely and formed worm holes. Really a stroke of luck! In addition, colophon information shows that the original volume might have contained more manuscripts. One of them an account of Vinland? The map hints this.

The discussion of the documents has been divided so that Thomas E. Marston has written one chapter: The Manuscript: History and Description. Then follow facsimiles of The Vinland Map and of Historia Tartarorum, George D. Painter has made a transcription of Historia Tartarorum and a chapter: The Tartar Relation and The Vinland Map: An Interpretation. Finally, R. A. Skelton analyses the map in a dissertation of 134 pages: The Vinland Map.

The most sensational part of the find is the map, dated to be from about 1440, the same as *Historia Tartarorum*. It is drawn on vellum, measuring 27,8 x 41 cm (about 11 x 16 inch.). The map has "The Old World" – Europe, Asia and Africa – surrounded by an ocean in the northwestern part of which the following islands are situated: "isolanda Ibernica" (Iceland), "Gronelāda" and "Vinlanda Insula a Byarno re pa et leipho socijs" (i.e. "Island of Vinland discovered by Bjarni and Leif in company"). On the whole "The Old World" is traditionally reproduced in the mappamundi-style from A.D. 1300-1400, though Carpini's travel to the Mongols influences the cartography of Asia for the first time. With Vinland and Greenland the case is quite different.

Before the appearance of The Vinland Map the earliest dated cartographic material available – on which Vinland presumably appears as part of America – is a map from 1590 drawn by Sigurður Stefánsson (Royal Library, Copenhagen, G.K.S. 2881,4°). We now see Vinland on a map from about 1440. That this Vinland is identical with the Norsemen's Vinland guarantees the Latin inscription; the translation runs as follows:

"By God's will, after a long voyage from the island of Greenland to the south towards the most distant remaining parts of the western ocean sea, sailing southward amidst the ice, the companions Bjarni and Leif Eiriksson discovered a new land, extremely fertile and even having vines, the which island they named Vinland. Eric (Henricus), legate of the Apostolic See and bishop of Greenland and the neighbouring regions, arrived in this truly vast and very rich land, in the name of Almighty God, in the last year of our most blessed father Pascal, remained a long time in both summer and winter, and later returned north-eastward toward Greenland and then proceeded in most humble obedience to the will of his superiors."

For those having a knowledge of the Icelandic Annals this text is not sensational, it diverges only a little from the Annals f. inst.: the years indicated and the information that Leif and Bjarni should have discovered Vinland in company. At the time in question Eiriksson Gnuþsson was bishop of Iceland with seat at Skaltholt. According to the Icelandic Annals he should have visited Vinland in A.D. 1121. As mentioned above it is R. A. Skelton, Superintendent of the Map Room of the British Museum, who "dissects" The Vinland Map. He describes it carefully, analyses possible sources and discusses the map as a historical evidence. The many notes prove that a considerable work lies behind. It is beyond doubt

that Skelton's dissertation will in future be of great importance to studies of the history of cartography. In addition to the topical analysis of The Vinland Map Skelton gives – referring to many scientists – a good impression of the existing cartographic material on the North Atlantic region. It is also certain that a good deal of literature will appear – some of it supporting Skelton and some the contrary! Skelton believes that the source of The Vinland Map has a connection with the archetypes of Sigurður Stefánsson's map from 1590 and Hans Poulson Resen's map from 1605. In his estimate of Clavus as a cartographer and possible source Skelton says: "In my discussion of Clavus I have followed Nansen". Just prior to this Skelton mentions the result of the discussion between Fridtjof Nansen and Axel Anton Bjørnbo and Carl S. Petersen on the importance of Clavus. Skelton writes: "... It appears that Bjørnbo and Petersen "in all essentials" came round to Nansen's view" (note p. 176). Nansen and Bjørnbo exchanged views during their writing of "Nord i Taakeheimen" (Kristiania 1911) and "Cartographia Groenlandica" (Copenhagen 1912) respectively. It is true that Bjørnbo submitted to Nansen's argumentation against the ascertainment that Clavus should personally have visited Greenland. But Bjørnbo did not find it "essential" at all, as the following quotation shows from "Cartographia Groenlandica" in which Bjørnbo has left the theory of Clavus' visit to Greenland: "For the estimate of Clavus' later maps the decision of this question is of minor importance". Bjørnbo also accepts Nansen's presumption that in his later work Clavus used "The Laurentian Atlas" from 1351. But whether Bjørnbo therefore would change his view on the position of Clavus in the history of geography nothing indicates, not even his letters to Nansen. And why should he? "The Laurentian Atlas" – if Clavus has used it at all – might only have served him as an association source, just as the Ptolemaic Atlas. Clavus had discovered that he knew something that had not yet been taken down cartographically. It should be recalled that Clavus' map from about 1427 is still to-day the earliest example of a cartographic reproduction of Greenland. On "the Laurentian Atlas" is admittedly a peninsula "alogu" resembling the Greenland that Clavus' copyists drew, but it can only be taken as a peninsula of Norway, as also hinted by the name "alogu". (On earlier maps "alogu" is seen as the name of a town in the northern part of Norway).

In the estimate of the status of Clavus as a cartographer it should be recalled that we only know his works in copies: partly the Nancy

manuscript from about 1427, partly the somewhat later Vienna text. Of indirect copies we have the famous manuscript maps of Nicolaus Germanus and Henricus Martellus both working in the second half of the 15th century. On Clavus' first map, The Nancy Map, he only has the east coast of Greenland; in the later work, The Vienna Text, he mentions both the east and the west coast, i.e. a regional extension has taken place. I refer this because it is not impossible that at the time of the preparation of The Vinland Map about 1440 Clavus might have extended his geographical knowledge of the northern regions to include Vinland. It is likely – it must be admitted – that Clavus might have had the possibility to obtain information either from the sagas or from the Vatican collections. It does not seem incredible that the source of The Vinland Map searched by Skelton might be due to Clavus. In any case it is certain that on basis of the available material simultaneous with The Vinland Map we only know one cartographer who has treated the North Atlantic region, namely Cladius Clavus. (Clavus was born at Sallinge, Denmark, in 1388, and – if alive – about 50 years old at the time of the drawing of the Vinland Map.

The Vinland Map – reviewer's opinion – should be regarded as a survey map to illustrate the copyer's work about A.D. 1440, as we would to-day let a publication of Marco Polo's Travels include a survey map with routes etc. The Vinland Map – a derivative work – has its importance as being the first map indicating the Norsemen's knowledge of America. The question of its source remains open, but the reviewer does not find – contrary to Skelton – that an exclusion of Clavus is justified on basis of the present material.

It is not unlikely that an account might turn up describing the landing of the Norsemen in Vinland and perhaps simultaneous with de Bridia's: "Historia Tartarorum". Should an account of this kind from about 1250 have a Vinland Map – which seems unlikely in relation to existing cartographic material – then it would be a real sensation.

Ib Kejlbo.

Ovenstående værk er skabt på basis af en manuskripterhvervelse i Yale University Library. Her fik man fra en antikvarboghandler, Laurence Wittens, tilbudt et manuskript, „Historia Tartarorum“, som han havde købt i Europa. Manuskriptet er en kopi af klosterbroderen de Bridias beretning fra ca. 1250 om tartarerne. De Bridia støtter sig i sin fremstilling til Giovanna de Carpini, der rejste til den store khan i 1245-47 som sendebud for paven. Med manuskrip-

tet fulgte et verdenskort, der i visse tekstangivelser har relation til denne beretning, men desforuden har gengivelser af Island, Grønland og – det mærkværdigste – Vinland. Skriften på kort og manuskript er udført af samme hånd og med samme slags blæk.

I 1958 erhvervede en af forfatterne, Thomas E. Marston, en håndskriftkopi af Vincent af Beauvais: „Speculum Historiale“. Det viste sig, at denne kopi var udført med samme håndskrift og på papir med samme vandmærke som papiret i det tidligere erhvervede manuskript af de Bridia. Ikke nok med det, men også ormehullerne i de tre fragmenter – kort, Speculum Historiale og Historia Tartarorum – passede sammen, således at de dannede ormegange. I sandhed et træf! Det kan ydermere formodes på grund af kolofoniske oplysninger, at der oprindeligt har været flere manuskripter i bindet. Har det ene været en vinlandsberetning? Vinlandskortet peger i den retning.

Behandlingen af fundene er affattet således i „THE VINLAND MAP AND THE TARTAR RELATION“, at Thomas E. Marston har skrevet et afsnit: The Manuscript: History and Description. Derefter følger faksimiler af Vinlandskortet og Historia Tartarorum. George D. Painter bringer en transskription af Historia Tartarorum samt et afsnit: The Tartar Relation and the Vinland Map: An Interpretation. Endelig behandler R. A. Skelton kortet på 134 sider i afhandlingen: The Vinland Map.

Den del af fundet, som vakte den største opsigt, var kortet, der ligesom Historia Tartarorum dateres som værende fra omkring 1440. Det er tegnet på pergament og måler 27,8 x 41 cm. På kortet findes gengivelse af „Den gamle verden“ – Europa, Asien og Afrika – beliggende i et omkransende hav, hvori forskellige øer er placeret. I den nordvestlige del ses øerne „isolanda Ibernica“ (Island), „Groneláda“ og „Vinlanda Insula a Byarno re pa et leipho socijs“ (d.v.s. Øen Vinland, opdaget af Bjarni og Leif i fællesskab). „Den gamle Verden“ er stort set gengivet i mappamundi-stilen fra 1300- og 1400-tallet. Mens „Den gamle Verden“ således kan siges at være behandlet traditionelt, selvom Carpinis rejse for første gang sætter sine kartografiske spor i Asien, stiller det sig helt anderledes med Vinland og Grønland.

Af kartografisk materiale, hvorpå Vinland må formodes at fremtræde som en del af Amerika, er det tidligst daterede materiale inden Vinlandskortets fremkomst et kort af Sigurður Stefánsson fra 1590, (Det kgl. Bibliotek, Gl. kgl. samling 2881,4°). Nu får vi Vinland præsenteret på et kort fra ca. 1440. At det gengivne Vinland

skal illustrere nordboernes Vinland borger den latinske indskrift for; den lyder i oversættelse:

„Ved Guds vilje opdagede fællerne Bjarni og Leif Eiriksson et nyt land, efter en lang rejse fra øen Grønland mod syd til de fjerneste dele af det vestlige ocean, idet de rejste sydpå gennem is; denne ø kaldte de Vinland, her var så frugtbart, at der voksede vinranker. Erik (Henricus), apostolisk legat og biskop over Grønland med omgivende egne, ankom til dette meget store og rige land, i den almægtige Guds navn, i vor hellige fader Pascalis' sidste år, blev der længe både sommer og vinter, og vendte senere tilbage i nordøstlig retning til Grønland og fortsatte derfra videre i ydmyg lydighed mod sine overordnedes vilje.“

Disse oplysninger kan vel næppe afstedkomme nogen større overraskelse for folk med kendskab til de islandske annaler. Mellem disse og kortets oplysninger er der nogen uoverensstemmelse, bl. a.: årstallene og oplysningen om, at Leif og Bjarni i fællesskab skulle have opdaget Vinland. På omtalte tidspunkt var Eiriksson Gnipsson biskop af Island med sæde i Skaltholt. Han skal ifølge de islandske skrifter have foretaget en Vinlandsrejse i år 1121.

Som tidligere nævnt er det R. A. Skelton, lederen af Map Room i British Museum, der „dissekerer“ Vinlandskortet. Han beskriver det omhyggeligt, undersøger eventuelt kildemateriale og belyser kortet som kildehistorisk dokument. De mange litteraturhenvisninger vidner om en betydelig arbejdsindsats. Det er givet, at værket i fremtiden vil udgøre et vigtigt videnskabeligt værktøj indenfor kartografihistorien. Thi foruden den aktuelle behandling af Vinlandskortet giver Skeltons arbejde, idet han støtter sig til en mængde forskere, et godt indtryk af det eksisterende kartografiske materiale over det nordatlantiske område. Det er også givet, at fremstillingen vil afføde en stor litteratur, der dels vil støtte hans synspunkter dels imødegå dem! Skelton mener, at Vinlandskortets kilde er beslægtet med forlæggene til Sigurður Stefánssons kort fra 1590 og Hans Poulson Resens kort fra 1605. I sin vurdering af Clavus som kartograf og som mulig kilde anfører Skelton: „In my discussion of Clavus I have followed Nansen“. Kort forinden omtaler Skelton resultatet af diskussionen mellem Fridtjof Nansen contra Axel Anton Bjørnbo og Carl S. Petersen angående Clavus' betydning. Skelton skriver: „... It appears that Bjørnbo and Petersen „in all essentials“ came round to Nansen's view“ (note s. 176). Men det kommer skam an på, hvad man forstår ved „in all essentials“. Nansen og Bjørnbo udvekslede synspunkter, da de skrev henholdsvis „Nord i taakehei-

men“ (udkom i Kristiania 1913) og „Cartographia Groenlandica“ (udkom i Kbhvn. 1912). Det er rigtigt, at Bjørnbo bøjede sig for Nansens argumentation mod, at Clavus personlig skulle have været på Grønland. Men Bjørnbo mente absolut ikke, at det var „essentielt“. Det kan erfares udfra følgende citat hentet fra „Cartographia Groenlandica“, hvor Bjørnbo har forladt teorien om Clavus' Grønlandsbesøg: „For værdsættelsen af Clavus' yngre kort spiller afgørelsen af dette spørgsmål kun en underordnet rolle“. Bjørnbo godtager også Nansens formodning om, at Clavus i sit yngre værk støtter sig til „det medicceiske verdenskort“ fra 1351. Men om Bjørnbo af den grund ville ændre sit syn på Clavus' stilling i geografiens historie er der intet, der tyder på, end ikke i hans breve til Nansen. Og hvorfor skulle han det? „Det medicceiske verdenskort“ – hvis Clavus overhovedet har anvendt det – kan kun have tjent som et associeringsgrundlag – ligesom Ptolemaioskortene. Clavus er blevet opmærksom på, at han sad inde med en viden, som ikke tilforn var kartografisk nedfældet. Det må nemlig ikke glemmes, at Clavus' kort fra ca. 1427 den dag i dag er det tidligst kendte eksempel på en kartografisk gengivelse af Grønland. På „det medicceiske verdenskort“ findes ganske vist en halvø, „alogu“, der ligner det Grønland, som Clavus' kopister tegnede, men den kan kun betragtes som en fra Norge udstrækkende halvø, hvad benævnelsen „alogu“ også antyder. (På ældre kort ses „alogu“ afsat som by i den nordlige del af Norge).

Ved bedømmelsen af Clavus' indsats i kartografien må det erindres, at vi kun kender hans arbejde i form af kopier: dels Nancyværket fra ca. 1427, dels Wienerteksten, der er noget yngre. Af indirekte kopister skal nævnes de berømte: Nicolaus Germanus og Henricus Martellus, der begge arbejdede i slutningen af 1400-tallet. På Clavus' første kort, Nancykortet, angiver han for Grønlands vedkommende kun østkysten; i det yngre arbejde, Wienerteksten, omtaler han både øst- og vestkysten. Der er altså sket en regional udvidelse. Jeg refererer dette, fordi det slet ikke er udelukket, at Clavus på det tidspunkt da Vinlandskortet udarbejdedes i ca. 1440, havde udvidet sin geografiske kundskab om de nordlige regioner til også at omfatte Vinland. Det er da en nærliggende mulighed for Clavus, der – det må kunne godtages – har kunnet skaffe sig oplysninger enten fra sagaberetningerne eller fra Vatikanets arkiver. Det forekommer ikke usandsynligt, at det kort, som Skelton søger som forlæg for Vinlandskortet, er udarbejdet af Claudius Clavus. Det er i hvert fald givet, at bedømt udfra det foreliggende materiale fra omkring tidspunktet af Vinlandskortets tilblivelse, er der kun én

eneste kendt kartograf, der har beskæftiget sig med det nordlige atlantehavsområde, og det er Claudius Clavus. (Clavus fødtes i Sallinge på Fyn i 1388 og var – dersom han endnu levede dengang – ca. 50 år da tegningen af Vinlandskortet fandt sted).

Vinlandskortet – anmelderens mening – må betragtes som oversigtskort til illustrering af kopistens arbejde ca. 1440, fuldstændig som man i dag ved en udgivelse af Marco Polos rejser ville udarbejde et oversigtskort med indtegninger af ruter o.s.v. Vinlandskortet, der er et epigonarbejde, har sin betydning som værende det første kort med angivelse af nordboernes opdagelser i Amerika. Spørgsmålet om dets kilde står åbent, men anmelderen mener ikke – modsat Skelton – der er nogen grund til at udelukke Clavus på grundlag af det præsente materiale. Der kan meget vel dukke en rejseberetning op med beskrivelse af nordboernes landgang i Vinland, og den kan udmærket være skrevet samtidig med de *Bridias: Historia Tartarorum*. Skulle der til denne rejseberetning fra ca. 1250 være et ledsagende kort med Vinland – hvad der i relation til det foreliggende kartografiske materiale lyder usandsynligt – ja, da ville det være en virkelig sensation. *Ib Kejlbo.*

J. Kr. Tornøe: Early American History: Norsemen before Columbus. Oslo 1964. 127 s., 9 kort. 14 x 22,5 cm. 15 n. kr.

Medens flertallet af historikere og geografer efter Gustav Storms undersøgelser over Vinlandsrejserne i 1880'erne i tiden derefter var af den opfattelse, at der var stor forskel på de to islandske sagaberetninger om disse rejser, idet Flatøbogen i modsætning til Erik den Rødes Saga var så fuld af opdigtede usandsynligheder, at man måtte være meget varsom med at benytte den som kilde, synes mange historikere i nyeste tid at gå ind for Flatøbogens mere spændende og dramatiske beskrivelser, hvorved man får ikke to, men fire rejser.

Dette gælder således også J. Kr. Tornøe, der tidligere har beskæftiget sig med Vinland i sin bog „Lysstreif over Noregsveldets Historie“ (Oslo 1944), og som nu har taget emnet op i bogen „Early American History. Norsemen before Columbus“. Som indledning behandles Vikingetidens skibe og specielt den sejlads, som Magnus Andersen i 1893 foretog tværs over Atlanterhavet i en nøjagtig kopi af Gokstadskibet. Derefter følger så beskrivelse af de fire rejser, af hvilke Bjarnes, Leivs og Thorvalds er taget fra Flatøbogen, medens Thorfinn Karlsefnes hovedsagelig er taget fra Erik den Rødes Saga og kun i mindre grad fra den førstnævnte. Efter Tornøes opfattelse

skulle Nordboernes Hop ligge så langt syd på som inde i Chesapeak Bugten, medens f. eks. professor H. P. Steensby (1917-18) jo kom til det resultat, at Hop har været ved Montmagny, lige n.f. Quebec. Bogen er ledsaget af flere kort med skibsruter for de forskellige ekspeditioner og slutter med en meget udførlig bibliografi.

Einar Storgaard.

J. Kr. Tornøe: Columbus in the Arctic? And the Vineland Literature. Oslo 1965. 92 s., 2 kort. 14 x 22,5 cm. 28 n. kr.

Allerede året efter J. Kr. Tornøes værk: „Early American History: Norsemen before Columbus“, Oslo 1964, er udkommet en ny bog af samme forfatter: „Columbus in the Arctic? And the Vineland Literature“. Bogen består af 2 afsnit. I det første gives en oversigt over litteraturen om nordboernes rejser til Grønland og Vinland, først ganske kort om selve de islandske sagaer, derefter mere udførligt en gennemgang og vurdering af den efterhånden righoldige litteratur om disse rejser: fra Torfæus (1705) over C. C. Rafn (Grønlands historiske Mindesmærker og Antiquitates Americanae (1837-45), Gustav Storm (1887), A. M. Reeves (1890), Fridtjof Nansen (1910-11), H. P. Steensby (1917), G. M. Gathorne-Hardy (1921), A. W. Brögger (1937), V. Tanner (1941), Fr. Pohl, (1952), Johs. Brøndsted (1951, 1960) og flere andre til forfatteren selv – efterfulgt af en kronologisk oversigt over rejser til Grønland og Vinland og andre meddelelser derom (f. eks. pavebreve) i tiden 982-1295.

I andet afsnit af bogen behandles spørgsmålet, om Columbus muligvis har foretaget rejser i arktiske egne. Columbus fortæller selv, at han har været i England og Thule (Island?) og derfra foretaget en rejse 100 leguas (ca. 650 km) ind i Ishavet; de fleste forskere har tvivlet på disse meddelelsers rigtighed; det gør J. Kr. Tornøe derimod ikke. Hans tekst om disse forhold er ledsaget af et kort (p. 63) over det nordlige Atlanterhav mellem Amerika og Europa-Afrika med 3 ekspeditionsruter: 1471-73 Pining-Pothorst, 1476 Johannes Skolp, 1492 Columbus. Medens Sofus Larsen (1924) lader Pining og Pothorst vende om ved Newfoundland, mener Tornøe, at ekspeditionen fortsatte langs hele Nordamerikas øst- og sydkyst til Sydamerikas nordkyst og først derfra over Antillerne tilbage. Johannes Skolps ekspedition 1476 skal være kommet til Lancaster Sund mellem Baffin Land og North Devon. På denne ekspedition skulle Columbus have været med og have hørt om Pining og Pothorsts ekspedition og derved fået ideen til rejsen mod vest – til Antillerne! I denne forbindelse (p. 41-42) nævnes også, at en rus-

sisk historiker skal have fundet et brev fra Columbus til Dronning Isabella for den store rejse i 1492 i, hvilket Antillerne omtales. Forfatteren vil dog ikke dermed forringe den store opdagers betydning – tværtimod; han skriver udtrykkeligt, at Columbus var den mand, som indtil da havde været længst mod syd (Guineabugten) og længst mod nord – og at han må betragtes som en af alle tiders største opdagelsesrejsende.

Bogen slutter med en bibliografi på næsten 200 numre, meget nyttig for dem, der beskæftiger sig med Vinlandsproblemet.

Einar Storgaard.
